

JOSEPH JOFFO

Maiselis rutuliukai

*Maiselis
rutuliuku*

Versta iš
Joseph Joffo
UN SAC DE BILLES
Éditions Jean-Claude Lattès, Paris, 1973

Skiriu savo šeimai

*Dėkoju savo bičiuliui rašytojui Claud'ui Klotzui, kuris maloniai
sutiko perskaityti mano rankraštį ir pataisyti jį savo tvirta ranka.*

Bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos integralios bibliotekų
informacinės sistemos (LIBIS) portale ibiblioteka.lt

© Joseph Joffo, 1973

© Viršelio iliustracija, Monique Passicot, 2001

Viršelio iliustracija panaudota susitarus su Monique Passicot ir Čikagos universitetu, Čikaga, JAV.
Pirmą kartą 1973 metais prancūzų kalba Prancūzijoje pavadinimu *Un sac de billes* išleido *Éditions
Jean-Claude Lattès*, Paryžius.

Lietuvių kalba išleista susitarus su *Éditions Jean-Claude Lattès*, Paryžius, Prancūzija.

Visos teisės saugomos.

© Vertimas į lietuvių kalbą, Diana Bučiūtė, 2023

© Leidykla „Niekio rimto“, 2026

ISBN 978-609-441-935-5

JOSEPH JOFFO

Maišelis rutuliukų

Iš prancūzų kalbos vertė Diana Bučiūtė

Vilnius
2026

PROLOGAS

Šita knyga nėra istoriko darbas.

Apie savo nuotykius okupacijos laikais papasakojau remdamasis prisiminimais, o tada buvau dešimties metų vaikas.

Praėjo trisdešimt metų. Atmintis ir užmarštis galbūt permainė kai kurias smulkmenas. Bet liko esmė, dvelkianti autentiškumu, švelnumu, šelmiškumu ir išgyventu nerimu.

Kad neužgaučiau jautrių širdžių, pakeičiau vardus daugelio žmonių, kurie pasirodo šiame pasakojime. Pasakojime apie du mažus vaikus žiauriame, absurdiškame pasaulyje, kuriame, kita vertus, kartais visai netikėtai sulauki pagalbos.

Kišenėje tarp pirštų ritinėju rutuliuką.

Šis mano mėgstamiausias, jį visada pasilieku.

Juokingiausia, kad jis negražiausias iš visų: nieko bendro su agatais ar stambiais švino rutuliukais, kuriais gėriuosi tėtušio Rubeno krautuvėlės vitrinoje ties Ramė gatvės kampu. Tai molinis rutuliukas aptrupėjusia glazūra – dėl to paviršiumi atsiradę nelygumų, kontūrų ir jis panašus į sumažintą mokyklinio gaublio kopiją.

Man tai labai patinka: gera turėti Žemę, kalnus, jūras, paslėptus giliai kišenėje.

Aš esu milžinas, nešantis ant pečių visas planetas.

– Ryžkis, po galais!

Morisas laukia, atsisėdęs ant šaligatvio tiesiai priešais mėsos krautuvę. Jo kojines amžinai garankščiuojasi – tėtis vadina jį akordeonininku.

Tarp jo kojų keturių rutuliukų krūvelė: vienas virš kitų trijų, sudėtų trikampių.

Nuo durų slenksčio į mus žiūri Mamutė Epštein. Tai sena bulgarė, visa suvytusi, susiraukšlėjusi kaip nežinau kas. Kad ir kaip keista, jos oda išliko vario spalvos, tad veidas atrodo nugairintas plačiųjų stepių vėjo ir čia, tarpdury, ant šiaudinės kėdės, ji yra gyva Balkanų pasaulio dalelė, kurios pilkam Klinjankūro vartų kvartalo dangui nepavyksta išblukinti.

Senutė sėdi čia kiekvieną mielą dieną ir šypsosi iš mokyklos grįžtantiems vaikams.

Žmonės pasakoja, kad ji pėsčia bėgo per Europą, iš vieno pogromo patekdama į kitą, kol galų gale apsistojo šiame 18-osios apygardos užkampyje, kur rado kitų pabėgėlių iš Rytų Europos: rusų, rumunų, čekų, Trockio bendražygių, intelektualų, amatininkų. Bulgare gyvena čia jau dvidešimt metų, ir jos prisiminimai turbūt išbluko, nors kaktos ir skruostų spalva nepasikeitė.

Ji juokiasi matydama, kaip aš trypčioju. Jos rankos glamžo sudrengtą prijuostę, tokią pat juodą kaip manasis mokyklinis palaidinis: tai buvo laikas, kai visi mokiniai rengėsi juodai – gedulinga vaikystė, 1941-ųjų pranašė.

– Dievuliau, ką gi tu čia darai?

Aš dvejoju, kaipgi ne! Morisas – šaunuolis, o aš jau variau septynis kartus ir visus pramoviau. Jis per pertrauką laimėjo tiek, kad jo kišenės išsipūtusios it balionai. Vos pasivelka, apsikrovęs rutuliukais, o man beliko paskutinis, numylėtasis.

Morisas niurzga:

– Aš nešaldysiu šiknos ant žemės iki rytojaus...

Pirmyn.

Rutuliukas saujoj truputį dreba. Pavarau jį išplėtęs akis. Pro šalį.

Na ką gi, stebuklas neįvyko. Laikas grįžti namo.

Goldenbergo mėsos krautuvė atrodo keistai, lyg plaukiotų akvariume, o Markadė gatvės fasadai velniškai banguoja.

Morisas eina man iš dešinės, ir aš nusuku akis kairėn pusėn, kad jis nematytų mano ašarų.

– Baik žliumbti, – sako Morisas.

– Aš nežliumbiu.

– Kai žiūri kiton pusėn, žinau, kad žliumbi.

Nusišluostau skruostus atgalia palaidinio rankove, ir jie jau sausi. Nieko neatsakęs, paspartinu žingsnį. Gausim barti – turėjom grįžti prieš gerą pusvalandį.

Mes jau namie: pastatas Klinjankūro gatvėje, ant fasado ištaipytos raidės, aukštos ir plačios, išrašytos taip dailiai, kaip rašo pirmos klasės mokytoja, storomis ir plonomis linijomis:

Jofo – kirpėjas

Morisas stumteli mane alkūne.

– Imk, juokdary.

Dirsteliu į jį ir pasiimu jo gražinamą rutuliuką.

Brolis – tai žmogus, kuriam gražini paskutinį rutuliuką, ką tik išloštą iš jo.

Atgaunu savo miniatiūrinę planetą; rytoj mokyklos kieme ji padės man laimėti krūvą rutuliukų, ir aš susigrobsiu jo rutuliukus. Tegu nemano, kad jis man komandos vien todėl, kad yra sumautais dvidešimt keturiais mėnesiais vyresnis.

Galų gale man jau dešimt metų.

Prisimenu, kaip mudu netrukus įžengėm į saloną, ir štai mane užplūsta kvapai.

Kiekviena vaikystė, žinoma, turi savus kvapus, o aš turėjau teisę į visokiausius kvepalus, į visą gamą nuo levandų iki našlaičių, – ir dabar matau buteliukus ant lentynų. O dar baltas rankšluosčių kvapas ir žirklių čeksėjimas – girdžiu ir jį, tai buvo mano pirmoji muzika.

Kai mudu su Morisu įžengėm vidun, buvo žmonių antplūdis, visi krėslai užimti. Diuvaljė timptelėjo man už ausies, kaiėjau pro šalį, kaip visada. Manau, šis visą gyvenimą leido salone, jam, matyt, patiko aplinka, plepalai... Galima suprasti: senas našlys turėjo

Autobiografiniame prancūzų rašytojo Žozefo Jofa (Joseph Joffo, 1931–2018) romane pasakojama istorija apie išpūdingą dviejų brolių kelionę. Antrojo pasaulinio karo metais naciams užgrobus Paryžių, žydų kilmės gyventojams gresia mirtinas pavojus. Norėdamas išgelbėti sūnus, tuo metu dešimtmečiui Žozefui ir jo broliui tėtis įduoda po penkis tūkstančius frankų ir liepia bėgti iš okupuoto Paryžiaus, smulkiai nupasakojęs, kaip pasiekti saugų Mantono miestą ir susitikti su kitais šeimos nariais. Taip prasideda nuotykių ir pavojų pilna kelionė traukiniais, autobusais ir pėsčiomis. Sukrečiantys istoriniai įvykiai pasakojami su humoru ir viltimi. Klasika tapęs kūrinys aktualus visiems skaitytojams nuo dešimties iki šimto dešimties metų.

„Maišelis rutuliukų“ susilaukė populiarumo visame pasaulyje, knyga išversta į daugiau nei aštuoniolika užsienio kalbų. 1975-aisiais metais Prancūzijoje pagal autobiografinį romaną pastatytas filmas (*Un sac de billes*).

Redaktorė Irena Plaušinaitytė
Korektorius Vainius Bakas
Maketavo Andra Paplauskaitė
Tiražas 1500 egz.
Išleido leidykla „Nieko rimto“
Dūmų g. 3A, LT-11119 Vilnius
www.niekorimto.lt
Spausdino UAB BALTO print
Utenos g. 41A, LT-08217 Vilnius

Bet kas gi atsitiko? Buvau berniukas su rutuliukais kišenėje, gaudavau niuksų, lakstydavau, žaisdavau su žaislais, mokydavausi pamokas, tėtis buvo kirpėjas, broliai irgi, mama virdavo valgyti, sekmadieniais tėtis mus nusivesdavo į Lonšano hipodromą pasižiūrėti arklėkų ir pakvėpuoti grynu oru, paskui savaitė mokykloje, ir viskas – staiga man prisiuva medžiagos skiautelę ir aš tampa žydu.

Žydas. Pirmiausia, ką gi tai reiškia? Kas yra žydas?

Jaučiu, kaip mane pagauna pyktis, o nuo to, kad nesuprantu, ima dar didesnis siutas.

Žozefui dešimt, jis turi daug draugų, mėgsta žaisti rutuliukais, krėsti pokštus ir vakarais klausytis tėčio pasakojimų. Tačiau naciams užėmus Paryžių visai šeimai gresia mirtinas pavojus. Tėtis sugalvoja planą: Žozefas drauge su broliu Morisu vieni turės sprukti iš okupuotos sostinės ir vykti į saugų Mantono miestą pietryčių Prancūzijoje. Berniukų laukia tolimesnis ir labai pavojinga kelionė, kurios metu negalima pasitikėti niekuo – tik pačiais savimi.

Tai įspūdingas autobiografinis romanas apie du brolius žiauriame ir absurdiškame pasaulyje, kuriame, laimei, įmanoma susilaukti netikėtos pagalbos.

www.niekorimto.lt

Užsuk, net jei tu ir ne vaikas

